

UOBIČAJENO BORAVIŠTE OSTAVITELJA PREMA UREDBI O NASLJEĐIVANJU*

Izvorni znanstveni rad

UDK 351.755.3(4)EU

347.65(4)EU

341.95(4)EU

339.923:061.1](4)EU

Primljeno: 4. ožujka 2021.

Dora Zgrabljic Rotar **

Tena Hoško***

Uobičajeno boravište ostavitelja ključan je pojam Uredbe o nasljeđivanju i za određivanje nadležnog suda i za određivanje mjerodavnog prava. Taj pojam nije definiran odredbama Uredbe, već su u njezinoj preambuli dane smjernice nadležnim tijelima za utvrđivanje uobičajenog boravišta. Nedostatak definicije te poveznice omogućuje njezinu fleksibilnost te ostvaruje važno načelo međunarodnog privatnog prava – načelo najuže veze. Istovremeno taj se nedostatak može očitovati u nepredvidljivosti te manipulaciji poveznicom s ciljem ostvarenja primjene povoljnijeg prava. U fokusu razmatranja ovoga rada jest određivanje uobičajenog boravišta ostavitelja za potrebe Uredbe o nasljeđivanju. Ključna razmatranja odnose se na pitanje koliko praksa Suda EU-a razvijena u drugim područjima međunarodnog privatnog prava može biti primijenjena u kontekstu Uredbe o nasljeđivanju, kako je Sud EU-a odredio uobičajeno boravište u svojoj praksi koja se odnosi na Uredbu o nasljeđivanju te kako hrvatski sudovi određuju tu poveznicu.

Ključne riječi: Uredba o nasljeđivanju, uobičajeno boravište ostavitelja

1. UVOD

Snalaženje u šumi propisa međunarodnog privatnog prava sve je izazovnije jer uz nacionalne propise i međunarodne ugovore sve važnije postaje unificirano i izravno primjenjivo pravo EU-a. U nekim slučajevima ipak postojanje prava EU-a znatno olakšava izbor odgovarajućeg izvora jer svojom sveobuhvatnošću nameće svoju primjenu u maksimalnom broju slučajeva. Takav je slučaj s Uredbom o nasljeđivanju (Uredbom (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 4. srpnja 2012. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju i ovrsi odluka i prihvaćanju i ovrsi javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju),¹ koja gotovo u potpunosti zamjenjuje nacionalno međunarodno privatno pravo u predmetima

* This paper was funded by the European Union's Justice Programme (2014-2020).

** Dora Zgrabljic Rotar, docentica na Katedri za međunarodno privatno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

*** Tena Hoško, docentica na Katedri za međunarodno privatno pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

¹ Službeni list EU, L 201, 27. 7. 2012., str. 107-134.

nasljeđivanja. Dakako, ona ne zadire u primjenu međunarodnih ugovora, pri čemu je važno imati na umu Hašku konvenciju o pravu mjerodavnom za oblik oporučnih raspolaganja iz 1961. godine.²

Unifikacija prava EU-a sa sobom bi trebala donijeti i unifikaciju primjene prava jer Sud Europske unije ima ovlast tumačiti pravo EU-a te ta tumačenja obvezuju države članice. To je posebno korisno u slučaju pravnih pojmova koje nalazimo u unificiranom pravu, ali koji ondje nisu definirani i za koje bi Sud trebao dati autonomno tumačenje neovisno o nacionalnim pravima država članica. Jedan je takav pojam uobičajeno boravište, poveznica za mjerodavno pravo te nadležnost u gotovo svim područjima suvremenog međunarodnog privatnog prava. Njezina iznimna važnost vidljiva je i u Uredbi o nasljeđivanju, gdje se koristi i za određivanje supsidijarnog nasljednog statuta i nadležnosti. Ona u Uredbi nije definirana, no Preambula uredbe ipak pomaže nadležnim tijelima pojašnjavajući kako pristupiti utvrđivanju uobičajenog boravišta u problematičnim situacijama. Što je važnije, Sud EU-a imao je priliku odlučivati o tumačenju uobičajenog boravišta prema Uredbi o nasljeđivanju.

Cilj je ovoga rada proučiti važnost poveznice uobičajeno boravište u Uredbi o nasljeđivanju pritom analizirajući njezino tumačenje od strane Suda EU-a te primjenu pred hrvatskim sudovima. Na početku će biti analizirana poveznica uobičajeno boravište općenito u međunarodnom privatnom pravu EU-a, nakon čega slijedi prikaz Uredbe o nasljeđivanju te važnosti uobičajenog boravišta u Uredbi te njezina tumačenja u praksi Suda EU-a i hrvatskih sudova.

2. UOBIČAJENO BORAVIŠTE U MEĐUNARODNOM PRIVATNOM PRAVU EUROPSKE UNIJE

2. 1. Općenito

Uobičajeno se boravište kao poveznica pojavljuje u gotovo svim izvorima međunarodnog privatnog prava EU-a i za određivanje mjerodavnog prava i nadležnosti.³ Ni u jednom od izvora uobičajeno boravište fizičke osobe (koja ne obavlja poslovnu djelatnost)⁴ nije definirano, već je njegovo utvrđivanje prepušteno nadležnim tijelima, a tumačenje Sudu EU-a, i to autonomno neovisno o pravnim porecima država članica. S druge strane Zakon

² Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 4/94.

³ Iznimku čini Uredba Bruxelles Ibis, u kojoj ključnu ulogu zadržava prebivalište. Za sustavan pregled svih propisa u kojima se uobičajeno boravište koristi kao poveznica vidi Hilbig-Lugani, Katharina, *Habitual residence* u Boele-Woelki, Katharina; Dethloff, Nina; Gephart, Werner (ur.) *European family law The Diversity, Coherence and Transparency of a Challenging Notion*, Intersentia, 2014, str. 250-251.

⁴ Ipak, Uredba Rim I o pravu mjerodavnom za ugovorene obveze te Uredba Rim II o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze uređuju pojam uobičajenog boravišta fizičkih osoba koje obavljaju poslovnu djelatnost. U skladu s čl. 19. st. 1. Uredbe Rim I te čl. 23. st. 2. Uredbe Rim II „uobičajenim boravištem fizičke osobe koja djeluje u sklopu svog poslovanja smatra se glavno mjesto poslovanja“.

o međunarodnom privatnom pravu (dalje: ZMPP) pruža definiciju te poveznice,⁵ no ona nije primjenjiva u kontekstu europskih izvora, već u području autonomnog hrvatskog prava, onoga koje potječe od hrvatskog zakonodavca.⁶

Do sada je Sud EU-a u najviše slučajeva razmatrao pojam uobičajenog boravišta djeteta prema Uredbi Bruxelles IIbis za određivanje nadležnosti za roditeljsku odgovornost.⁷ Pitanje je može li tumačenje Suda EU-a biti primjenjivo i u kontekstu drugih uredaba. Neki autori smatraju da je to moguće (*mutatis mutandis*),⁸ dok drugi ističu mogućnost različitih definicija uobičajenog boravišta ovisno o cilju pojedinog pravila i propisa u kojemu se nalazi, tj. pravila i cilja Uredbe o nasljeđivanju.⁹ Čak je i Sud EU-a u predmetu *A* ustanovio da praksa razvijena u kontekstu utvrđivanja uobičajenog boravišta u jednom pravnom području ne može biti direktno prenesena u kontekst Uredbe Bruxelles IIbis. U tom se slučaju radilo o praksi koja se tiče utvrđivanja uobičajenog boravišta u kontekstu prava iz socijalnog osiguranja, koja nije mogla biti direktno prenesena za potrebe Uredbe Bruxelles IIbis. No vjerojatnije je da će tumačenje uobičajenog boravišta kao poveznice u kontekstu različitih područja međunarodnog privatnog prava biti slično. U tom smislu spominju se dva različita bloka – obiteljskopravno te nasljednopravno područje čine jedan blok, a obveznopravno područje drugi blok.¹⁰

Kako je Sud EU-a odlučivao do sada u obiteljskopravnom području, postojeća praksa Suda trebala bi biti korištena, makar kao smjernica, za nasljednopravno područje međunarodnog privatnog prava.¹¹ Stoga praksa razvijena u kontekstu Uredbe Bruxelles IIbis može biti korisna pri razmatranju i definiranju uobičajenog boravišta u kontekstu Uredbe o nasljeđivanju. Štoviše, smatra se da ujednačeno tumačenje te poveznice u svim područjima pravosudne suradnje doprinosi pravnoj sigurnosti i olakšava slobodno

⁵ Čl. 5. ZMPP-a, Narodne novine, br. 101/2017: „U smislu ovoga Zakona, uobičajeno boravište je mjesto u kojemu fizička osoba pretežno živi bez obzira na to je li njezin boravak ili nastanjenje u tom mjestu registriran ili dozvoljen. Pri utvrđivanju uobičajenog boravišta valja osobito uzeti u obzir okolnosti osobne ili poslovne prirode koje ukazuju na trajne veze osobe s tim mjestom ili njezinu namjeru da takve veze uspostavi.“

⁶ Župan, Mirela, *Novi Zakon o međunarodnom privatnom pravu*, Hrvatska pravna revija, br. 2, 2018, str. 4.

⁷ Općenito o uobičajenom boravištu u kontekstu te Uredbe u Ruth Lamont, *Habitual residence and Brussels IIbis: developing concepts for European private international family law*, Journal of Private International Law, vol. 3, br. 2, 2007, str. 261-281.

⁸ Calliess, Graf-Peter, *Rome Regulations Commentary*, Wolters Kluwer, 2. izd., 2015, str. 877, 900; Oprea, Elena Alina, *Party Autonomy and the Law Applicable to the Matrimonial Property Regimes in Europe*, Cuadernos Derecho Transnacional, 2018, vol. 10, br. 2, str. 584.

⁹ Bergquist, Ulf *et al.*, *EU-Regulation on Succession and Wills: Commentary*, OttoSchmidt, 2015, str. 122; Poretti, Paula, *Nadležnost, nadležna tijela i postupci prema Uredbi (EU) br. 650/2012 o nasljeđivanju*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 37, br. 1, 2016, r. 565.

¹⁰ Vidi Hilbig-Lugani 2014, str. 253 i tamo navedeni izvori. Slično i Pfeiffer, Magdalena, *Legal certainty and predictability in international succession law*, Journal of Private International Law, vol 12, br. 3, 2016, str. 575, općenitije Re, Jacopo, *Where did they live? Habitual residence in the Succession regulation*, Rivista di diritto

internazionale privato e processuale, br. 4, 2018, str. 985-6.

¹¹ Burandt, Wolfgang; Schmuck, Stefan, *EuErbVO Art. 21 Allgemeine Kollisionsnorm* u Burandt, Wolfgang; Rojahn, Dieter (ur.), *Erbrecht*, C.H. Beck, 3. izd., 2019, Rn 4; Dutta, Anatol, *EuErbVO Art. 4 Allgemeine Zuständigkeit* u Säcker, Franz Jürgen *et al.* (ur.), *Münchener Kommentar zum BGB*, 2020, 8. izd., Rn. 4.

kretanje osoba te sprječava atomizaciju poveznice uobičajeno boravište.¹² Moguće je da se za potrebe primjene pojedinog izvora različita važnost pridaje pojedinim okolnostima prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta, no malo je vjerojatno da će doći do razvoja potpuno različitih pojmova.¹³ Potrebno je stoga proučiti teorijska razmatranja te praksu Suda EU-a koji se tiču određivanja te poveznice općenito kako bismo ustanovili do koje je mjere to korisno u sferi međunarodnog privatnog prava nasljeđivanja.

2. 2. Uobičajeno boravište u pravnoj teoriji te praksi Suda EU-a

Uobičajenim boravištem smatra se mjesto u kojemu osoba ima središte životnih interesa, stoga se njegovo utvrđivanje mora temeljiti na okolnostima pojedinog slučaja.¹⁴ Mora se raditi o „mjestu koje odražava određeni stupanj integracije [djeteta] u društvenu i obiteljsku okolinu.“¹⁵ Ključno je da osoba boravi u određenoj državi.¹⁶ Boravak mora imati kriterij redovitosti,¹⁷ no duljina tog boravka ovisi o okolnostima slučaja.¹⁸ Stoga je Sud EU-a odlučio da se u pojedinim situacijama može raditi o vrlo kratkom periodu, pogotovo jer se radilo o djetetu niske kronološke dobi.¹⁹ U svakom slučaju, kraći odlasci u inozemstvo ne utječu na promjenu uobičajenog boravišta, primjerice na odmor, kao ni oni privremeni zbog polazanja nekog tečaja.²⁰

Pri procjeni je li boravak u određenoj državi uobičajen, prema praksi Suda EU-a, u obzir se mogu uzeti različiti čimbenici, posebice „trajanje, regularnost, uvjeti i razlozi boravka na području države članice i preseljenja obitelji u tu državu, državljanstvo [djeteta], mjesto i okolnosti školovanja, jezična znanja te obiteljski i društveni odnosi [djeteta] u

¹² Hilbig-Lugani 2014, str. 259-261; Fuchs, Angelika, *The new EU Succession Regulation in a nutshell*, ERA Forum, vol. 16, 2015, str. 120.

¹³ Bouček, Vilim, *Uobičajeno boravište u europskome međunarodnom privatnom pravu*, Pravo i porezi, br. 1, 2016, str. 46, Re 2018, str. 983; Makowsky, Mark, *EuErbVO Art. 4 Allgemeine Zuständigkeit* u Hüstege, Reiner; Mansel, Hans-Peter, *BGB, Rom-Verordnungen - EuErbVO - HUP*, 3. izd. 2019, Nomos, Rn. 26.

¹⁴ Kropholler, Jan, *Internationales Privatrecht*, Mohr Siebeck, 6. izd., 2006, str. 279. Baetge, Dietmar, *Habitual Residence* u Jürgen Basedow *et al.*, Max Planck Encyclopedia of European Private Law, Oxford University Press, 2012, str. 813-814; Audit, Bernard, d'Avout, Luis, *Droit international privé*, Economica, 7. izd., 2013, str. 196-197, Hilbig-Lugani 2014, str. 252; Calliess 2015, str. 877; Bouček 2016, str. 44; Limante, Agne, *Establishing habitual residence of adults under the Brussels IIa regulation: best practices from national case-law*, Journal of Private International Law, vol 14, br. 1, 2018, str. 170; Makowsky 2019, Rn 33, te presude Suda EU-a: C-111/17 PPU OL protiv PQ od 8. lipnja 2017., ECLI:EU:C:2017:436, para. 42., C-499/15 W i V protiv X od 15. veljače 2017., ECLI:EU:C:2017:118, para. 60., C-376/14 PPU C protiv M od 9. listopada 2014., ECLI:EU:C:2014:2268, para. 51., C-497/10 PPU Barbara Mercredi protiv Richarda Chaffea of 22. prosinca 2010., ECLI:EU:C:2010:829, C-523/07 A od 2. travnja 2009., ECLI:EU:C:2009:225, para. 37.

¹⁵ OL protiv PQ, para. 42., W i V protiv X, para. 60., C protiv M, para. 51., Mercredi protiv Chaffea, para. 47., A, para. 44.

¹⁶ Stone, Peter, *The concept of habitual residence in private international law*, Anglo-American Law Review, vol. 29, 2000, str. 349, Hilbig-Lugani 2014, str. 252. Presuda Suda EU C-393/18 PPU, UD protiv XB od 17. listopada 2018., ECLI:EU:C:2018:835, para. 52.-53., OL protiv PQ, para. 51., W i V protiv X, para. 61.

¹⁷ UD protiv XB para. 45., 50., W i V protiv X, para. 60., C protiv M, para. 51., Mercredi protiv Chaffea, para. 49., A, para. 38.

¹⁸ Lamont 2007, str. 265.

¹⁹ Mercredi protiv Chaffea, para. 51.-56., C protiv M, para. 53.

²⁰ Limante 2018, str. 179.

navedenoj državi“.²¹ U teoriji se smatra da će za odraslu osobu umjesto školovanja relevantni biti „okolnost stalnog zaposlenja u toj državi“, ali i „najma stana na dulji rok, korištenja sustava socijalne i zdravstvene skrbi“.²²

Osim objektivnih čimbenika, za uspostavljanje uobičajenog boravišta nužan je i subjektivni element, namjera ili navika boravka.²³ Ipak, namjera se objektivizira, pa se boravak na određenom području može shvatiti kao očitovanje volje.²⁴ U svakom slučaju, namjera boravka na određenom mjestu ne može nadomjestiti nedostatak fizičkog boravka na tom mjestu.²⁵ Dakako, pri razmatranju namjere prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta djeteta važna je namjera roditelja, što nije slučaj prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta odrasle osobe.²⁶

Iz svega navedenog izvodimo zaključak da se prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta i djeteta i odrasle osobe sagledavaju sve okolnosti slučaja. Međutim prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta djeteta okolnosti koje su relevantne tipične su za dijete (vrtić, škola, izvannastavne aktivnosti) te se valorizira činjenica da utvrđivanje djetetova uobičajenog boravišta ipak ovisi o roditeljima te njihovim planovima i namjeri, pa posljedično i njihovu uobičajenom boravištu. U pravilu, što je dijete mlađe, to je utjecaj roditeljeva uobičajenog boravišta snažniji.²⁷

U svakom slučaju, praksa Suda EU-a koja se tiče uobičajenog boravišta djeteta, kao i općenita razmatranja u teoriji, mogu biti korisni prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta ostavitelja. Kvaliteta boravka koja se tiče redovitosti, „uobičajenosti“, svakako je relevantna i u tom slučaju. Jednako tako, većina čimbenika iz prakse Suda bit će primjenjiva i u kontekstu uobičajenog boravišta ostavitelja, kao i važnost procjene namjere preseljenja i boravka na određenom području. No utvrđivanje uobičajenog boravišta ostavitelja ipak sa sobom nosi određene posebnosti, koje se tiču činjenice da se utvrđuje posljednje uobičajeno boravište osobe koja se o tome ne može izjasniti te se može sagledavati samo prošlost, a ne i budućnost u smislu namjere i volje.²⁸ Baš zbog tih je razloga dobro da Preambula Uredbe o nasljeđivanju ipak daje smjernice nadležnim tijelima koja pomažu u određivanju uobičajenog boravišta.

²¹ OL protiv PQ, para. 44., C protiv M, para. 52., Mercredi protiv Chaffea, para. 48., 49., 56., A, para. 39., 44.

²² Župan, Mirela, *Novi Zakon o međunarodnom privatnom pravu*, Hrvatska pravna revija, br. 2, 2018, str. 4. Slično i Limante 2018, str. 172-173.

²³ Stone 2000, str. 349; Hilbig-Lugani 2014, str. 252; Bouček 2016, str. 45; Limante 2018, str. 170.

²⁴ Bouček 2016, str. 45.

²⁵ OL protiv PQ, para. 46.-51., UD protiv XB, para. 61.-63.

²⁶ Lamont 2007, str. 267.

²⁷ Bouček 2016, str. 47.

²⁸ N. b. da je u praksi nacionalnih sudova u pogledu buduće namjere prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta odraslih osoba prema Uredbi Bruxelles IIbis dana manja važnost. Limante 2018, str. 178.

3. O UREDBI O NASLJEĐIVANJU

3. 1. Sustavna kodifikacija međunarodnog privatnog prava nasljeđivanja u Europskoj uniji

Pravila međunarodnog privatnog prava nasljednih odnosa kodificirana su u pravu EU-a Uredbom o nasljeđivanju. Uredba se primjenjuje na nasljeđivanje osoba koje su umrle 17. kolovoza 2015. godine ili nakon tog datuma u svim državama članicama EU-a, uključujući i Republiku Hrvatsku, osim u Irskoj i Danskoj.²⁹

Uredba o nasljeđivanju jedno je od značajnijih postignuća u unifikaciji međunarodnog privatnog prava u EU-a od Ugovora iz Amsterdama iz 1997.³⁰ Pregovori za njezino donošenje bili su vrlo složeni,³¹ ponajprije zato što se Uredbom napušta nekoliko ključnih značajki kolizijskopavnog upućivanja u nasljednopravnim pitanjima prisutnima u većini pravnih sustava država članica EU-a. Uredbom se primjerice napušta poveznica državljanstva, koja je bila osnovna poveznica nasljednog statuta u mnogim državama članicama EU-a, uključujući i RH. Prema čl. 30 Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991. (dalje: ZRSZ),³² koji se primjenjivao prije negoli je na snagu stupila Uredba o nasljeđivanju, za nasljedni statut opća je poveznica državljanstvo.

Uredbom se također u potpunosti napušta načelo podijeljene ostavine, koje su prihvaćale neke države članice. Prema tom je načelu nasljeđivanje nekretnina podvrgnuto pravu države u kojoj se nekretnina nalazi, pa je moguće da se na nasljeđivanje pokretnina primjenjuje pravo države koje je mjerodavno prema općem kolizijskom pravilu za nasljeđivanje, a na nasljeđivanje nekretnina pravo druge države ako se nekretnina nalazi u nekoj drugoj državi.³³ Uredbom je prihvaćeno tzv. načelo jedinstvene ostavine, prema kojemu je za nasljeđivanje pokretnina i nekretnina mjerodavno jedno pravo – pravo uobičajenog boravišta ostavitelja.³⁴ Iako načelo jedinstvene ostavine u mnogim državama

²⁹ Uredba o nasljeđivanju na snazi je u svim državama članicama osim u Danskoj, koja prema posebnom protokolu ne sudjeluje u suradnji u građanskim i trgovačkim predmetima (točka 83. preambule Uredbe o nasljeđivanju), te u Irskoj, koja prema drugom posebnom protokolu ima pravo, ako tako odluči, surađivati u pojedinom instrumentu iz tog područja integracije (tzv. *opt-in* opcija). U istom je položaju kao Irska bilo Ujedinjeno Kraljevstvo. Ni Irska ni UK nisu iskoristili *opt-in* pravo u pogledu Uredbe o nasljeđivanju (točka 82. preambule Uredbe o nasljeđivanju).

³⁰ Pravni temelj za unifikaciju kolizijskih pravila u Europskoj uniji donošenjem uredaba postavljen je u člancima 61. i 65. Ugovora iz Amsterdama iz 1997. (Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts – Final Act, Službeni list C 340, 10. 11. 1997., str. 115).

³¹ Calvo Caravaca, Alfonso-Luis; Davì, Angel; Mansel, Heinz-Peter (ur.), *The EU Succession Regulation, A Commentary*, Cambridge University Press, 2016, str. 1-11.

³² Narodne novine, br. 53/1991.

³³ Takvo kolizijskopravno uređenje bilo je na snazi u Belgiji, Francuskoj, Irskoj, Luksemburgu, Malti i Velikoj Britaniji.

³⁴ Načelo jedinstvene ostavine i prije stupanja na snagu Uredbe o nasljeđivanju prihvaćale su Austrija, Danska, Grčka, Italija, Njemačka, Španjolska, Švedska, Portugal i RH.

članicama predstavlja revolucionarnu promjenu, u RH se pravilo o jedinstvu i prije primjenjivalo.³⁵

Uredba se razlikuje od većine drugih uređaba iz područja međunarodnog privatnog prava po tome što je sveobuhvatna – uređuje međunarodnu nadležnost, kolizijska pravila, priznanje i ovrhu sudskih odluka, javnih isprava i sudskih nagodbi te uvodi Europsku potvrdu o nasljeđivanju.³⁶ Uredba se također primjenjuje na sve građanskopravne aspekte nasljeđivanja s međunarodnim obilježjem, bilo ono dobrovoljno ili zakonsko.³⁷

Iako je sveobuhvatna, Uredba o nasljeđivanju neće se primjenjivati na sve aspekte nasljeđivanja. To proizlazi iz članka 75. Uredbe, prema kojemu Uredba ne utječe na primjenu međunarodnih konvencija čije su ugovornice jedna ili više država članica u trenutku donošenja Uredbe, a koje se odnose na pitanja uređena Uredbom. Posebno se to odnosi, istaknuto je u istoj odredbi, na Hašku konvenciju od 5. listopada 1961. o mjerodavnom pravu za oblik oporučnih raspolaganja, pa se ta Konvencija primjenjuje umjesto odgovarajućih odredaba Uredbe u državama koje su je ratificirale, a među kojima je i RH. Prema tome, mjerodavno pravo za oblik oporučnog raspolaganja u RH određivat će se, kao i prije stupanja Uredbe na snagu, u skladu s odredbama Haške konvencije o mjerodavnom pravu za oblik oporučnih raspolaganja od 5. listopada 1961., a na oblik oporučnog raspolaganja neće se primjenjivati članak 27. Uredbe o nasljeđivanju.³⁸

Međutim, prema istom članku Uredbe, Uredba će imati prednost u primjeni u odnosu na ugovore sklopljene isključivo između dviju ili više država članica u onoj mjeri u kojoj uređuju pitanja koja ulaze u polje primjene Uredbe. RH je temeljem sukcesije postala strankom niza dvostranih ugovora koje je sklopila SFRJ, a koji uređuju i pitanja koja se odnose na pravo mjerodavno za nasljeđivanje.³⁹ Najveći broj tih bilateralnih ugovora sklopljen je s državama koje danas jesu članice EU-a, pa one odredbe takvih ugovora koje ulaze u polje primjene Uredbe nisu više na snazi. Jedini bilateralni međunarodni ugovor koji se i dalje primjenjuje u RH, a sadrži kolizijska pravila nasljednog statuta, jest ugovor između RH i Ruske Federacije.⁴⁰

³⁵ Za nasljeđivanje je bilo mjerodavno pravo državljanstva ostavitelja.

³⁶ Prema točki 67. preambule Uredbe o nasljeđivanju Europska potvrda o nasljeđivanju izdaje se za korištenje u drugoj državi s ciljem brzog, skladnog i učinkovitog rješavanja nasljeđivanja s međunarodnim obilježjem, a omogućuje nasljednicima, legatarima, izvršiteljima oporuke i upraviteljima ostavinom lako dokazivanje statusa i prava.

³⁷ To proizlazi iz definicije nasljeđivanja iz čl. 3. Uredbe o nasljeđivanju.

³⁸ Na primjenu Haške konvencije o mjerodavnom pravu za oblik oporučnih raspolaganja iz 1961. godine upućuje i čl. 30. ZMPP-a.

³⁹ Medić, I., *Kolizijski aspekt nasljeđivanja s međunarodnim obilježjem*, Zbornik radova aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, Mostar, br. 4, 2006, str. 357.

⁴⁰ Ugovor između FNRJ i SSSR o pravnoj pomoći u građanskim, obiteljskim i kaznenim stvarima od 24. veljače 1962. Detaljno o tom ugovoru vidi: Babić, D.; Hoško, T., *The External Relations of Croatia*, u: Dutta, A.; Wurmnest, W. (eds.), *European Private International Law and Member State Treaties with Third States – The Case of the European Succession Regulation*, Intersentia, Cambridge, 2019.

Uredba o nasljeđivanju, snagom prava EU-a, primjenjuje se u RH izravno,⁴¹ no ZMPP i izričito upućuje na njegovu primjenu za nasljedni statut.⁴² Odredba o primjeni Uredbe o nasljeđivanju deklaratorne je prirode i ima samo funkciju podsjetnika i pomoći u snalaženju u primjeni raznovrsnih propisa iz područja međunarodnog privatnog prava.⁴³ Također, zbog odredaba Uredbe u kojima se ističe potreba donošenja provedbenih propisa država članica donesen je i Zakon o provedbi Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju.⁴⁴ Zakonom se regulira mjesna nadležnost za odlučivanje o ostavini, nadležna tijela za postupanje i donošenje odluka te postupci u području primjene Uredbe.⁴⁵

Uredba o nasljeđivanju primjenjuje se univerzalno.⁴⁶ Kao pravo na koje upute kolizijske odredbe Uredbe primjenjuje se bilo ono pravo države članice ili pravo treće države.⁴⁷ Univerzalna ili *erga omnes* primjena Uredbe ima nekoliko značajnih posljedica. Posljedica univerzalne ili *erga omnes* primjene kolizijskih odredaba Uredbe o nasljeđivanju jest da više ne postoji potreba za nacionalnim kolizijskim pravilima o nasljednopravnim odnosima jer se odredbe Uredbe primjenjuju i onda kada se upućuje na pravo treće države.

Uredba kao još jednu novinu u europskom međunarodnom privatnom pravu uvodi široku definiciju pojma 'sud'. Zbog poštivanja različitih sustava uređenja pitanja nasljeđivanja⁴⁸ 'sud' se definira kao svako pravosudno tijelo i pravni stručnjak s nadležnošću u nasljednim stvarima koji izvršavaju pravosudne funkcije ili postupaju u skladu s prenesenim ovlastima od strane pravosudnog tijela ili postupaju pod nadzorom pravosudnog tijela, uz uvjet da takva druga tijela i pravni stručnjaci jamče nepristranost i pravo svih stranaka na saslušanje i uz uvjet da njihove odluke po pravu države članice u kojoj djeluju mogu biti predmet žalbe ili revizije od strane pravosudnog tijela i imaju

⁴¹ Bouček, V., *Europsko međunarodno privatno pravo u eurointegracijskom procesu i harmonizacija hrvatskog međunarodnog privatnog prava*, Vilim Bouček, Zagreb, 2009, str 23-46.

⁴² Čl. 29. ZMPP-a.

⁴³ Hoško, T., *Novo uređenje međunarodnog privatnog prava u Republici Hrvatskoj – Zakon o međunarodnom privatnom pravu*, Zakonitost, br. 1, 2019, str. 23.

⁴⁴ Narodne novine, br. 152/2014.

⁴⁵ Čl. 1. st. 2. Zakona o provedbi Uredbe (EU) br. 650/2012 Europskog parlamenta i Vijeća o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznavanju i izvršavanju odluka i prihvaćanju i izvršavanju javnih isprava u nasljednim stvarima i o uspostavi Europske potvrde o nasljeđivanju.

⁴⁶ Načelo univerzalne primjene ne odnosi se na sve odredbe Uredbe o nasljeđivanju. Više u: Bonomi, Andrea; Wautelet, Patrick, *Le droit européen des successions, Commentaire du Règlement no 650/2012 du 4 juillet 2012*, Bruylant, 4. izd, 2015, str. 31-34.

⁴⁷ Čl. 20. Uredbe o nasljeđivanju. Univerzalna primjena nije novost u europskom kolizijskom pravu – na jednak način primjenjuju se i Uredba Rim I o pravu mjerodavnom za ugovorene obveze, Uredba Rim II o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze i Uredba Rim III o provedbi pojačane suradnje u području prava mjerodavnog za razvod braka i zakonsku rastavu.

⁴⁸ Točka 20. preambule Uredbe o nasljeđivanju.

sličnu valjanost i učinak kao i odluka pravosudnog tijela o istoj stvari.⁴⁹ Izričito je istaknuto da su pojmom „sud“ obuhvaćeni i javni bilježnici te registarski uredi.⁵⁰

3. 2. Osnovne odredbe Uredbe o nasljeđivanju

Cilj koji se Uredbom želi postići jest sveobuhvatno i jednostavno uređenje nasljednopravnih odnosa s međunarodnim obilježjem u EU-u. To se ostvaruje odredbama koje omogućuju da, u najvećem broju slučajeva, međunarodno nadležan sud primjenjuje svoje materijalno pravo.⁵¹

Prema Uredbi, za nasljeđivanje u cijelosti opće su međunarodno nadležni sudovi uobičajenog boravišta ostavitelja u trenutku njegove smrti, a prema općem kolizijskom pravilu za nasljeđivanje u cijelosti bit će mjerodavno pravo uobičajenog boravišta ostavitelja u trenutku njegove smrti, tj. pravo nadležnog suda. Uz opće pravilo Uredbom su predviđene tek dvije iznimke u kojima sud neće primijeniti vlastito pravo.⁵² Prva se ostvaruje primjenom klauzule izuzeća, a druga izborom mjerodavnog prava koji je u ograničenom opsegu dozvoljen Uredbom. Prema tome za pravilnu primjenu odredaba Uredbe o nasljeđivanju te određivanje mjerodavnog prava na temelju Uredbe ključno je pravilno utvrditi uobičajeno boravište ostavitelja.

Prva iznimka od primjene prava uobičajenog boravišta ostavitelja, odnosno prava nadležnog suda, dozvoljena je ako je iz svih okolnosti slučaja jasno da je u trenutku smrti ostavitelj bio očigledno bliže povezan s državom koja nije država njegova uobičajenog boravišta.⁵³ U tom slučaju pravo mjerodavno za nasljeđivanje bit će pravo te druge države. Klauzula izuzeća uvodi određeni stupanj prilagodljivosti u onim iznimnim slučajevima u kojima bi primjena opće poveznice mogla dovesti do neželjenog rezultata⁵⁴ te se na taj način ostvaruje osnovni cilj kolizijskopravnog upućivanja – primjena najuže povezanog prava u svakoj konkretnoj situaciji. U praksi je vrlo važno primjenjivati klauzulu izuzeća restriktivno, a u preambuli Uredbe dodatno se naglašava kako se klauzuli izuzeća ne bi trebalo pribjegavati kao supsidijarnoj poveznici svaki put kada se utvrđivanje uobičajenog boravišta ostavitelja u vrijeme smrti pokaže složenim.⁵⁵ Pokazatelji očito uže veze s državom u kojoj ostavitelj nema uobičajeno boravište mogli bi primjerice biti da se

⁴⁹ Čl. 3 st. 2. Uredbe o nasljeđivanju.

⁵⁰ Točke 20. i 22. preambule Uredbe o nasljeđivanju.

⁵¹ Točka 27. preambule Uredbe o nasljeđivanju potvrđuje da su pravila te Uredbe zamišljena tako da se osigura da tijelo koje se bavi nasljeđivanjem u većini situacija primjenjuje svoje pravo.

⁵² Postoje još dvije odredbe, koje u vrlo ograničenom broju situacija mogu dovesti do neprimjene prava uobičajenog boravišta ostavitelja. Prva se odnosi na primjenu instituta *renvoi*, koji je, uz ograničenja, dozvoljen člankom 34. Uredbe o nasljeđivanju. Druga bi se situacija mogla pojaviti u slučaju primjene članka 35. Uredbe o nasljeđivanju, prema kojemu se primjena odredbe prava bilo koje države određene Uredbom može odbiti samo ako je takva primjena očigledno nespojiva s javnim poretkom (*ordre public*) države suda. Odredba o javnom poretku ima se vrlo restriktivno tumačiti.

⁵³ Članak 21. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju.

⁵⁴ Sikirić, Hrvoje, *Zakon o međunarodnom privatnom pravu*, Tradicionalno XXXIII. savjetovanje – Aktualnosti Hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse, Godišnjak 25, Organizator, 2018, str. 85.

⁵⁵ Točka 25. preambule Uredbe o nasljeđivanju.

u toj drugoj državi nalazi ostaviteljeva imovina, obitelj, nasljednici, da je to vjerojatno i država njegova državljanstva, a najčešće i država u kojoj je imao uobičajeno boravište prije negoli je stekao uobičajeno boravište u državi posljednjeg uobičajenog boravišta.⁵⁶

Drugi slučaj u kojemu je prema Uredbi dozvoljeno odstupanje od primjene prava uobičajenog boravišta ostavitelja jest onaj u kojemu je ostavitelj izabrao mjerodavno pravo. Prema Uredbi o nasljeđivanju osoba može za pravo koje će u cijelosti urediti njezino nasljeđivanje izabrati pravo države čiji je državljanin u trenutku izbora ili u trenutku smrti.⁵⁷ Osoba koja ima više državljanstava može izabrati pravo bilo koje od tih država.⁵⁸ Prihvaćanje *professio juris* ne utječe na načelo o jedinstvu ostavine jer se prema Uredbi može izabrati samo jedno pravo za nasljeđivanje u cijelosti. Također, pri izboru prava primjenjuje se načelo univerzalnosti koje se odnosi na određivanje mjerodavnog prava prema Uredbi o nasljeđivanju općenito, pa ostavitelj može kao mjerodavno izabrati i pravo treće države ako je ostavitelj njezin državljanin.⁵⁹

Uvođenje stranačke autonomije kao primarne poveznice za nasljeđivanje novost je u većini pravnih sustava država članica, pa tako i u hrvatskom pravnom sustavu.⁶⁰ Ipak, budući da je stranačka autonomija jedno od osnovnih načela europskog međunarodnog privatnog prava i da je danas prihvaćena u svim njegovim dijelovima, odredba kojom se strankama daje mogućnost izbora prava kod nasljeđivanja ne iznenađuje.⁶¹

Izbor mjerodavnog prava za nasljeđivanje može biti učinjen izričito ili prešutno, odnosno mora proizlaziti iz odredaba o raspolaganju.⁶² Prešutni izbor mjerodavnog prava mora biti odraz stvarne volje ostavitelja, međutim iz tako formulirane odredbe Uredbe nije u potpunosti jasno kada će se smatrati da je ostavitelj prešutno izabrao pravo, a u poredbenom pravu postoje neslaganja oko toga koje pretpostavke moraju biti ispunjene da bi se smatralo da je takav izbor valjan.⁶³ Ipak, u dvije se situacije može razumno zaključiti da postoji prešutni izbor mjerodavnog prava: prvo, kada se ostavitelj u svojoj oporuci izričito poziva na neka pravna pravila ili pravne institute koji su inherentni pravu

⁵⁶ Popescu, D. A., *Guide on international private law in successions matters*, Magic Print, Alina Chițeală – Onești, 2014, str. 79-80.

⁵⁷ Prema prijelaznim odredbama Uredbe o nasljeđivanju izbor mjerodavnog prava učinjen prije stupanja Uredbe na snagu, odnosno prije 17. kolovoza 2015. godine, valjan je ako su ispunjeni uvjeti prema poglavlju Uredbe posvećenom mjerodavnom pravu ili ako je valjan prema kolizijskim odredbama države državljanstva ili uobičajenog boravišta ostavitelja. Prema tome izbor mjerodavnog prava za nasljeđivanje bit će valjan u RH ako je učinjen u skladu s odredbama Uredbe, čak i ako je izbor prava učinjen prije negoli je Uredba stupila na snagu.

⁵⁸ Čl. 22. Uredbe o nasljeđivanju.

⁵⁹ Calvo Caravaca *et al.* 2016, str. 336; Vassilakakis, Evangelos, *The Choice of the Law Applicable to The Succession Under Regulation 650/2012 – An Outline*, Anali Pravnog Fakulteta Univerziteta u Zenici, vol. 18, 2016, str. 224.

⁶⁰ Glavni argument za uvođenje stranačke autonomije kao primarne poveznice kod nasljeđivanja jest što se na taj način omogućava da ostavitelj podvrgne svoju ostavinu pravu za koje smatra da je najprimjerenije, a glavni argument protiv jest što se time omogućava zaobilaženje onog prava koje nekim nasljednicima osigurava određeni dio ostavine. (Vassilakakis 2016, str. 221).

⁶¹ Bonomi, Wautelet 2015, str. 298.

⁶² Čl. 22. st. 2. Uredbe o nasljeđivanju.

⁶³ Calvo Caravaca *et al.* 2016, str. 346.

države njegova državljanstva; drugo, kada ostavitelj u oporuci raspolaže ostavinom na način koji je dozvoljen prema pravu države njegova državljanstva, ali nije dozvoljen prema pravu države njegova uobičajenog boravišta.⁶⁴

U slučaju izbora mjerodavnog prava od strane ostavitelja, u cilju pojednostavljenja postupka, dopušta se određena korekcija nadležnosti.⁶⁵ Naime strankama na koje se odnosi nasljeđivanje dopušteno je sklapanje sporazuma o izboru sudova države članice čije je pravo izabrano ili pristanak na nadležnost suda države čije je pravo izabrano.⁶⁶ To je, dakako, moguće samo u slučaju kada ostavitelj kao mjerodavno izabere pravo države članice.

3. 3. Uobičajeno boravište prema Uredbi o nasljeđivanju

U Uredbi o nasljeđivanju uobičajeno boravište ostavitelja⁶⁷ zauzima vrlo važan položaj. Ono je osnovni kriterij opće nadležnosti, a prethodno uobičajeno boravište ostavitelja jedan je od čimbenika prilikom procjene suda ima li supsidijarnu nadležnost.⁶⁸ Slično kao i kod pravila o nadležnosti, europski zakonodavac propisao je ključnu ulogu uobičajenog boravišta ostavitelja prilikom određivanja mjerodavnog prava. Opći nasljedni statut počiva na uobičajenom boravištu ostavitelja, osim ako je ostavitelj izabrao mjerodavno pravo ili ako izbor nije učinjen, a sve okolnosti slučaja upućuju na primjenu prava s kojim je ostavitelj bio očito uže povezan od prava države njegova uobičajenog boravišta u trenutku smrti, tj. ispunjene su pretpostavke za primjenu klauzule izuzeća. Također, uobičajeno boravište ostavitelja jedna je od alternativnih poveznica za određivanje mjerodavnog prava za formalnu valjanost raspolaganja imovinom.⁶⁹ Sustavno tumačenje Uredbe o nasljeđivanju zahtijeva da svatko ima posljednje uobičajeno boravište jer nema podrednog upućivanja na mjerodavno pravo kaskadom poveznica.⁷⁰ S obzirom na to da se pravilima Uredbe o nasljeđivanju želi ostvariti da u što većem broju slučajeva sudovi

⁶⁴ Calvo Caravaca *et al.* 2016, str. 348; Bonomi Wautelet 2015, str. 323-324.

⁶⁵ Točke 27. i 28. preambule Uredbe o nasljeđivanju.

⁶⁶ Čl. 5. Uredbe o nasljeđivanju pruža strankama na koje se nasljeđivanje odnosi mogućnost izbora suda države čije je pravo ostavitelj izabrao, a čl. 7. t. c. omogućava sudu države čije je pravo izabrano da zadrži nadležnost ako stranke na koje se nasljeđivanje odnosi na to izričito pristanu.

⁶⁷ Važno je napomenuti da će u nekim slučajevima sudovi morati i utvrditi uobičajeno boravište nasljednika, tj. stranaka u postupku, no to nije obuhvaćeno temom ovoga rada. Vidi čl. 6., 13., 16., 27. st. 1. toč. d. te 28. Uredbe o nasljeđivanju.

⁶⁸ Čl. 10. st. 1. Uredbe: „Ako se uobičajeno boravište ostavitelja u trenutku smrti ne nalazi u državi članici, sudovi države članice u kojoj se nalazi imovina ostavine svejedno imaju nadležnost odlučivati o nasljeđivanju u cijelosti: (a)

ako je ostavitelj imao državljanstvo te države članice u trenutku smrti; ili, ako to nije slučaj, (b) ako je ostavitelj imao svoje prethodno uobičajeno boravište u toj državi članici, pod uvjetom da u trenutku kada je postupak pokrenut pred sudom nije proteklo više od pet godina od promjene tog uobičajenog boravišta.“

⁶⁹ Čl. 27. st. 1. toč. d. Uredbe o nasljeđivanju

⁷⁰ Dutta, Anatol, *Novo međunarodno nasljedno pravo Evropske unije – prvo čitanje Uredbe o nasljednom pravu*, Nova pravna revija, br. 2, 2013, str. 11; Re 2018, str. 1000.

primjenjuju svoje pravo, poveznicu uobičajeno boravište treba tumačiti na jednak način i u procesnim i kolizijskim odredbama.⁷¹

Razlog zbog kojega je uobičajenom boravištu dana prednost u Uredbi o nasljeđivanju pred drugim poveznicama, poput državljanstva i prebivališta, jest što se njome češće postiže primjena prava s kojim postoji najuža veza, a u pravilu je u tom mjestu i glavnina ostavine te nasljednici i vjerovnici.⁷² Ipak, određeni problemi vezuju se i uz poveznicu uobičajeno boravište, ponajprije jer njezino utvrđivanje pred nadležnim tijelima može biti neujednačeno, a moguće je da zbog pravne nepredvidljivosti mogu čak i obeshrabriti slobodno kretanje pojedinaca unutar EU-a, što je suprotno predvidljivosti i pravnoj sigurnosti kao ciljevima Uredbe.⁷³ Također se navode primjeri situacija u kojima je uobičajeno boravište neprimjerena poveznica ako ostavitelj u toj državi nema i nasljednike ili imovinu.⁷⁴ Stoga se čak pojavljuju mišljenja da bi bilo bolje da je kao temeljna poveznica odabrano državljanstvo kao lakše utvrdivo jer se prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta zakonodavac oslanja na praktičare koji „postaju novi detektivi kako bi utvrdili uobičajeno boravište ostavitelja, pojedinca kojeg pravnici vjerojatno nisu nikada ni upoznali“.⁷⁵

S druge strane državljanstvu kao poveznici može se prigovoriti što ne potiče ujedinjavanje na razini EU-a, već baš razlikovanje na temelju državljanstva.⁷⁶ Usprkos tome što određivanje ostaviteljeva uobičajenog boravišta u nekim slučajevima može predstavljati izazov, kako se uobičajeno boravište treba odrediti ovisno o okolnostima svakog pojedinog slučaja, tako se određivanjem poveznice uobičajeno boravište izbjegava nefleksibilnost koja se povezuje s državljanstvom i prebivalištem kao poveznicama.⁷⁷

U Uredbi o nasljeđivanju ne postoji definicija uobičajenog boravišta. No tako je i u drugim uredbama EU-a u kojima je uobičajeno boravište temeljna poveznica.⁷⁸ Iz perspektive cilja koji se želi postići uvođenjem uobičajenog boravišta kao temeljne poveznice za nasljeđivanje nedostatak definicije uobičajenog boravišta možemo promatrati kao prednost. Naime upravo se time postiže fleksibilnost u određivanju uobičajenog

⁷¹ Makowsky 2019, Rn. 29

⁷² Bergquist 2015, str. 30, Re 2018, str. 981-982.

⁷³ Atallah, Max, *The Last Habitual Residence of the Deceased as the Principal Connecting Factor in the Context of the Succession Regulation (650/2012)*, Baltic Journal of European Studies, vol. 5, br. 2, 2015, str. 134-135; Pfeiffer 2016, str. 573; Eichel, Florian, *Der „funktionsarme Aufenthalt“ und die internationale Zuständigkeit für Erbscheinverfahren*, RabelsZ, vol. 85, 2021, str. 92-93.

⁷⁴ Eichel 2021, str. 90.

⁷⁵ Devaux, Angélique, *The European Regulations on Succession of July 1012: A Path towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not*, International Lawyer, br. 47, 2013, str. 232-233.

⁷⁶ Iz tih razloga Atallah smatra da je uobičajeno boravište optimalna poveznica za Uredbu o nasljeđivanju, no da je treba definirati te predlaže definiranje uobičajenog boravišta za potrebe Uredbe: *The last voluntarily acquired main centre of a natural person's personal, social and economic life; in order to determine this place the nature of stay must show durable connections with that place or indicate an intention to create such connections* (Atallah 2015, str. 137-142).

⁷⁷ Calvo Caravaca et al. 2016, str. 301.

⁷⁸ U Uredbi o uzdržavanju, Uredbi Bruxelles Ibis, a u Uredbi Rim I i Uredbi Rim II definicija postoji za fizičke osobe koje obavljaju poslovnu djelatnost.

boravišta, a izbjegava se nemogućnost točnog definiranja mnogobrojnih i raznovrsnih situacija koje u praksi mogu nastati.⁷⁹

Međutim europski je zakonodavac u preambuli Uredbe iznio upute za nadležna tijela koje će im sigurno biti korisne prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta ostavitelja. „Radi utvrđivanja uobičajenog boravišta, tijelo koje se bavi nasljeđivanjem trebalo bi izvršiti ukupnu procjenu životnih okolnosti ostavitelja tijekom posljednjih godina njegovog života i u trenutku smrti, uzimajući u obzir sve relevantne činjenične elemente, posebno trajanje i stalnost prisutnosti ostavitelja u dotičnoj državi te uvjete i razloge za tu prisutnost. Tako utvrđeno uobičajeno boravište trebalo bi imati blisku i stabilnu vezu s dotičnom državom, uzimajući u obzir konkretne ciljeve ove Uredbe.“⁸⁰

Iz toga proizlazi da se zakonodavac ugledao na dosad razvijenu sudsku praksu Suda EU-a u pogledu određivanja uobičajenog boravišta – bliska i stabilna veza s državom, koja proizlazi iz ukupnosti životnih okolnosti, posebno uzimajući u obzir trajanje i stalnost prisutnosti, kao i uvjete i razloge, tj. objektivne i subjektivnu sastavnicu uobičajenog boravišta. Prilikom utvrđivanja svih relevantnih okolnosti nadležna tijela trebala bi moći koristiti sva dokazna sredstva koja im stoje na raspolaganju, čak i *sua sponte* ako posumnjaju u nedopuštena stranačka raspolaganja s ciljem manipulacije uobičajenim boravištem kao temeljem nadležnosti ili mjerodavnog prava.⁸¹ U teoriji se naime ističe potreba za oprezom prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta jer bi stranke mogle manipulirati tom poveznicom kako bi osigurale postupak pred željenim sudom te primjenu povoljnog prava.⁸²

U preambuli se dalje razmatraju slučajevi u kojima je utvrđivanje uobičajenog boravišta ostavitelja kompleksno – dana su dva primjera. U prvome se radi o osobi koja je odselila iz države zbog profesionalnih i ekonomskih razloga (tzv. pogranični radnici (*work commuters*), ali i studenti), ali je zadržala „blisku i stabilnu vezu sa svojom državom podrijetla“. U skladu s točkom 24. preambule Uredbe „moglo bi se i dalje smatrati, ovisno o okolnostima slučaja, da je ostavitelj imao svoje uobičajeno boravište u svojoj državi podrijetla, u kojoj je bilo središte interesa njegove obitelji i njegov društveni život“.

Iz ovoga proizlazi da važnost koju treba pridodati privatnim i obiteljskim prilikama ostavitelja u pravilu nadilazi onu koju treba pridodati profesionalnima i ekonomskim.⁸³

⁷⁹ Calvo Caravaca *et al.* 2016, str. 302. Detaljnije o tome vidi: Bouček, 2016, str. 45.

⁸⁰ Točka 23. preambule Uredbe o nasljeđivanju.

⁸¹ Arg ex čl. 181. st. 2. Zakona o nasljeđivanju ("Narodne novine" br. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15, 14/19): „Sud je ovlašten utvrđivati činjenice koje stranke u postupku nisu iznijele te izvesti i dokaze koje one nisu predložile, ako ocijeni da su te činjenice i ti dokazi važni za odlučivanje u skladu s ovim Zakonom.“ Aras Kramar, Slađana, *Nasljednopravna stvar s prekograničnim elementom i nadležnost u okviru Uredbe (EU) br. 650/2012 o nasljeđivanju – neka hrvatska i slovenska iskustva i dvojbe*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 41, br. 1, 2020, str. 101-102.

⁸² Krumiš, Toms, *Application of the EU Succession Regulation in practice: The case of Latvia and beyond*, Journal of Private International Law, vol. 15, br. 2, 2019, 372-373; Aras Kramar 2020, str. 101.

⁸³ Bergquist 2015, str. 68; Re 2018, str. 987; Rauscher, Thomas, *EU-ErbVO Art. 4 Allgemeine Zuständigkeit* u Münchener Kommentar zum FamFG, 3. izd., 2019, Rn 18; Dutta, 2020, Rn 6. Aras Kramar 2020, str. 100 ukazuje da to proizlazi i iz provedenog empirijskog istraživanja.

Upravo u tome se, moguće, razlikuje utvrđivanje uobičajenog boravišta prema Uredbi o nasljeđivanju u usporedbi s drugim uredbama, posebice onima koje uređuju obveznopravne odnose.⁸⁴

Drugi primjer koji je naveden u točki 24. preambule Uredbe odnosi se na ostavitelja koji naizgled ima jednaku vezu s nekoliko država – „ako je ostavitelj živio u nekoliko država naizmjenice ili ako je putovao iz jedne države u drugu, a da se nije stalno nastanio u bilo kojoj od njih“. Tada prevagu može donijeti državljanstvo jedne od tih država ili činjenica da se glavna imovina ostavitelja nalazi u nekoj od tih država. U skladu s preambulom, ti elementi „mogli bi biti poseban čimbenik u ukupnoj procjeni svih činjeničnih okolnosti“. Pritom treba imati na umu da vlasništvo imovine u određenoj državi može biti uzrokovano i poreznim razlozima te stoga ne mora biti tako snažna indikacija pri određivanju uobičajenog boravišta kao u slučaju da ostavitelj zadrži imovinu u državi podrijetla nakon preseljenja u inozemstvo.⁸⁵ Zapravo, što su činjenični elementi raspoređeni u više država, to vaganje posebnih činjeničnih okolnosti mora biti preciznije, jer je određivanje uobičajenog boravišta složenije.⁸⁶ U tom je smislu pomoć smjernica iz preambule dobrodošla jer upućuje koje činjenice imaju veći značaj.

U preambuli Uredbe ne razmatra se posebno kakav značaj treba dati namjeri ostavitelja prilikom određivanja uobičajenog boravišta, osim da treba, između ostalog, razmotriti i razloge boravka u određenoj državi. Jasno je da namjera trajnog nastana (*animus manendi*) nije ključna kao kod prebivališta.⁸⁷ Njezina prisutnost ipak može ubrzati stjecanje uobičajenog boravišta, kao što je i njezin nedostatak može oduljiti.⁸⁸ U teoriji se nalazi i mišljenje da je namjera zapravo središnji kriterij za određivanje uobičajenog boravišta jer odrasli rijetko postupaju bez namjere, odnosno teško se mogu socijalno integrirati, a da im to nije i namjera.⁸⁹

S obzirom na to da će se često raditi o osobama starije životne dobi, potrebno je razmotriti još jedan aspekt koji se tiče namjere – kada se utvrđuje uobičajeno boravište osobe koja zbog zdravstvenog stanja nije u mogućnosti izraziti volju. Ako se osoba preseli iz jedne države u drugu radi smještaja u dom za starije osobe ili kod obitelji, tada se može razmatrati problem njezina aktivnog sudjelovanja u donošenju odluke, tj. postojanja namjere za preseljenjem. No ako se radi o osobama koje su tako lošeg općeg stanja, kod njih će u pravilu nedostajati ključan element za stjecanje uobičajenog boravišta – socijalna integracija.⁹⁰ Neki autori smatraju da bi se u tom slučaju moglo smatrati da osobe prate uobičajeno boravište svojih skrbnika, baš kao što je Sud EU-a odredio za novorođenčad.⁹¹ To, naravno, ne znači samo po sebi da osoba koja je u domu za starije osobe ne može u

⁸⁴ Bergquist 2015, str. 68

⁸⁵ Makowsky 2019, Rn. 40.

⁸⁶ Re 2018, str. 989 ff.

⁸⁷ Bergquist 2015, str. 69.

⁸⁸ Makowsky 2019, Rn 36.

⁸⁹ Rauscher 2019, Rn 17.

⁹⁰ Bergquist 2015, str. 69; Rauscher 2019, Rn. 24.

⁹¹ Dutta 2020, Rn 10.

državi u koju se preselila u taj dom steći uobičajeno boravište ako je moguća socijalna integracija.⁹²

4. UOBIČAJENO BORAVIŠTE PREMA UREDBI O NASLJEĐIVANJU U PRAKSI SUDA EU-A

Kako uobičajeno boravište nije definirano Uredbom o nasljeđivanju, a mora se tumačiti autonomno, odluke Suda EU-a u kojima Sud daje smjernice za njegovo utvrđivanje iznimno su važne za primjenu Uredbe u praksi.

Prva odluka u kojoj je Sud EU-a tumačio kako se određuje uobičajeno boravište prilikom primjene Uredbe o nasljeđivanju, donesena u srpnju 2020. godine u predmetu *E. E.*, donijela je korisne smjernice.⁹³

Činjenične okolnosti dovele su u pitanje posljednje uobičajeno boravište ostaviteljice. Majka i sin (*E. E.*), litavski državljani, preselili su se iz Litve u Njemačku kako bi živjeli s majčinim novim suprugom. Majka je bila vlasnica stana u Litvi, koji je oporukom sastavljenom u Litvi ostavila svojem sinu kao jedinom nasljedniku. Nakon njezine smrti u Njemačkoj sin je tražio od javnog bilježnika u Litvi da izda Potvrdu o nasljeđivanju. Javni bilježnik to je odbio jer je smatrao da je posljednje uobičajeno boravište ostaviteljice, u smislu članka 4. Uredbe o nasljeđivanju, bilo u Njemačkoj. Suprug ostaviteljice *K.-D. E.* u spis je priložio izjavu da nema zahtjeva u vezi s ostavinom ostaviteljice te da pristaje na nadležnost litavskih sudova s obzirom na to da u Njemačkoj nije pokrenut nikakav ostavinski postupak. Nakon žalbenog postupka Vrhovni sud Litve uputio je Sudu EU-a šest prethodnih pitanja.

Za potrebe ovog rada razmotrit ćemo tri relevantne dvojbe koje sud pobliže tumači, a možemo ih sažeti u sljedeća tri pitanja: 1. Kako utvrditi je li situacija međunarodno obilježena?; 2. Kako utvrditi posljednje uobičajeno boravište ostavitelja?; 3. Kako utvrditi koje je pravo mjerodavno za oporuku sastavljenu prije stupanja Uredbe o nasljeđivanju na snagu?

4. 1. Kako utvrditi je li situacija međunarodno obilježena?

Na to naizgled vrlo bazično, ali uvijek aktualno, pitanje u međunarodnom privatnom pravu Sud EU-a daje naizgled vrlo bazičan odgovor.

Naime u toj Uredbi, kao ni u ostalim Uredbama iz područja međunarodnog privatnog prava, nije pojašnjeno kako se definira „međunarodno obilježje“ kao *conditio sine qua non* primjene kolizijskih pravila i pravila o međunarodnoj sudskoj nadležnosti.

⁹² Makowsky 2019, Rn. 34.

⁹³ Presuda Suda EU-a C-80/19 *E. E.* od 16. srpnja 2020., ECLI:EU:C:2020:569.

Sud počinje razlažući da je osnova za određivanje je li predmet međunarodno obilježen utvrditi ostaviteljevo posljednje uobičajeno boravište, a zatim jednostavno zaključuje da će međunarodno obilježje postojati ako se bilo koji drugi element koji se odnosi na nasljeđivanje nalazi u nekoj drugoj državi različitoj od države uobičajenog boravišta ostavitelja.⁹⁴

Pri tome se sud oslanja na tumačenje nezavisnog odvjetnika, koji u svojem mišljenju o ovom predmetu obrazlaže koji su to drugi elementi koji upućuju na postojanje međunarodnog obilježja.⁹⁵ Prema njegovu mišljenju može se raditi o situaciji u pogledu imovine, o nasljedniku, legataru ili drugom bliskom srodniku ostavitelja, kao i o njegovu državljanstvu.⁹⁶ Ta je lista, dakako, otvorenog tipa i te činjenice koje navodi nezavisni odvjetnik treba shvatiti kao primjere. Može se raditi o bilo kojoj okolnosti koja je vezana uz nasljeđivanje.

Zaključno, Sud zapravo tumači da je bilo kakva povezanost s državom koja nije država uobičajenog boravišta ostavitelja dovoljna da se utvrdi da postoji međunarodno obilježje te da se primijeni Uredba o nasljeđivanju. U predmetu E. E. radilo bi se o nasljeđivanju koje je međunarodno obilježeno ako Sud utvrdi da je ostaviteljica imala uobičajeno boravište u Njemačkoj jer se tada njezina imovina nalazi u drugoj državi, ali čak i ako sud utvrdi da je posljednje uobičajeno boravište ostaviteljice bilo u Litvi, jer jedan od zakonskih nasljednika (suprug ostaviteljice) ima uobičajeno boravište u Njemačkoj.

4. 2. Kako utvrditi posljednje uobičajeno boravište ostavitelja?

Sud je u odluci razložio hijerarhiju primjene relevantnih točaka preambule Uredbe (toč. 23., 24. i 25.) te potvrdio da se prilikom odlučivanja o uobičajenom boravištu treba provesti detaljna analiza svih okolnosti koje su prethodile smrti.

Prvo tumačenje Suda samo po sebi niti je novost niti nam pomaže pri određivanju uobičajenog boravišta ostavitelja. Naime sud polazi od toga da ostavitelj može imati samo jedno uobičajeno boravište. Takav je zaključak očekivan i nikakav drugačiji ne bi bio u skladu s dosadašnjim shvaćanjem poveznice uobičajeno boravište ni s dosadašnjom praksom Suda. No u ovom konkretnom predmetu radilo se o situaciji u kojoj je litavska državljanka imala vrlo jake i vrlo trajne veze s mjestom svojeg prethodnog uobičajenog boravišta. Ona je bila litavska državljanka, koja je u Litvi imala svoje uobičajeno boravište prije negoli se odselila u Njemačku, kao i jedinu nekretninu, koju je oporukom sastavljenom u Litvi ostavila svojem sinu, također litavskom državljaninu. Te okolnosti posebno su važne kad se uzme u obzir posljednja rečenica točke 24. preambule Uredbe, prema kojoj, ako je ostavitelj bio državljanin jedne od država u kojima je naizmjenice živio

⁹⁴ Predmet E. E., para. 36.

⁹⁵ Mišljenje nezavisnog odvjetnika Manuela Camposa Sánche Z-Bordone u predmetu C-80/19. E. E. od 26. ožujka 2020.

⁹⁶ Mišljenje nezavisnog odvjetnika u predmetu E. E., para. 35.

ili ako je imao svu svoju glavnu imovinu u jednoj od tih država, državljanstvo ili mjesto te imovine mogli bi biti poseban čimbenik u ukupnoj procjeni svih činjeničnih okolnosti.

U presudi se odgovornost utvrđivanja uobičajenog boravišta u ovom konkretnom predmetu prebacuje na nacionalne sudove, a Sud EU-a smatra da u spisu nema dovoljno informacija da bi se moglo nesporno utvrditi posljednje uobičajeno boravište ostaviteljice.⁹⁷ U svojem mišljenju nezavisni odvjetnik upozorava da se uobičajeno boravište mora utvrditi i da se pri tome, a to je i u samoj Uredbi izrijekom navedeno,⁹⁸ ne bi smjelo pribjegavati klauzuli izuzeća te tražiti očito užu vezu samo zato što je utvrđivanje uobičajenog boravišta složeno.⁹⁹

Presudom se utvrđuje kako činjenica da je osoba imala državljanstvo i nekretnine u mjestu svojeg prethodnog uobičajenog boravišta ne znači kako se može zaključiti da ta osoba nije promijenila mjesto svojeg uobičajenog boravišta. Uobičajeno boravište određuje se, prema točki 23. preambule, kao mjesto s kojim osoba ima blisku i stabilnu vezu. Tako obrazlaže i nezavisni odvjetnik u svojem mišljenju.¹⁰⁰ Nezavisni odvjetnik ipak još dodatno pojašnjava da je prvi element koji treba utvrditi je li ostavitelj imao stabilnu vezu s nekom državom, a ako se ne može utvrditi da je osoba imala stabilnu vezu s nekom državom, tek u tom slučaju treba uzeti u obzir je li zadržala vezu s državom svojeg državljanstva i/ili državom u kojoj se nalazi njezina imovina. U ovom predmetu nacionalni litavski sudovi trebali bi prvo tražiti dodatne informacije i elemente kako bi mogli utvrditi je li postojala stabilna veza s Njemačkom, a tek ako to ne mogu utvrditi ili ako ne uspiju dobiti dodatne informacije, opravdano mogu uzeti u obzir sve veze ostaviteljice s Litvom.

4. 3. Kako utvrditi koje je pravo mjerodavno za oporuku sastavljenu prije stupanja Uredbe o nasljeđivanju na snagu?

Za praksu je vrlo značajan dio presude onaj u kojem Sud odgovara na šesto pitanje postavljeno od strane litavskog Vrhovnog suda. Naime prema Uredbi o nasljeđivanju ostavitelj ima ograničenu slobodu izbora mjerodavnog prava, prema kojoj može izabrati pravo svojeg državljanstva kao mjerodavno za nasljeđivanje. Takav izbor može biti učinjen izričito u oporuci ili prešutno može proizlaziti iz odredaba oporuke. Ako ostavitelj izabere mjerodavno pravo, njegovi se nasljednici mogu sporazumjeti da sud čije je pravo izabrano ima isključivu nadležnost odlučivati o nasljeđivanju

No u ovom predmetu ostaviteljica niti je izričito izabrala mjerodavno pravo niti je iz oporuke proizlazilo da je ostaviteljica prešutno izabrala litavsko pravo kao mjerodavno, no njezini su nasljednici jednostranom izjavom pristali na nadležnosti litavskih sudova. Sud je ovdje po prvi put primijenio fikciju koja je dozvoljena temeljem prijelaznih odredaba Uredbe. Naime prema stavku 4. članka 83. Uredbe o nasljeđivanju, ako je

⁹⁷ Predmet E. E., para 44.

⁹⁸ Točka 25. preambule Uredbe o nasljeđivanju.

⁹⁹ Mišljenje nezavisnog odvjetnika u predmetu E. E., para. 59. i 62.

¹⁰⁰ Mišljenje nezavisnog odvjetnika u predmetu E. E., para. 47.-57.

raspolaganje imovinom za slučaj smrti izvršeno prije 17. kolovoza 2015. u skladu s pravom koje je ostavitelj mogao izabrati u skladu s ovom Uredbom, smatra se da je to pravo izabrano kao pravo mjerodavno za nasljeđivanje.

Sud je stoga odlučio da se slijedom toga smatra se da je to pravo, u skladu s kojim je navedena oporuka sastavljena, odabrano kao mjerodavno pravo za nasljeđivanje o kojem je riječ u glavnom postupku¹⁰¹ te da je nadležnost litavskih sudova prihvaćena u skladu s Uredbom o nasljeđivanju.¹⁰²

5. UOBIČAJENO BORAVIŠTE PREMA UREDBI O NASLJEĐIVANJU U PRAKSI HRVATSKIH SUDOVA

Dostupno je tek nekoliko odluka u kojima su hrvatski sudovi razmatrali poveznicu uobičajeno boravište u kontekstu Uredbe o nasljeđivanju. U svima su se njima prvostupanjski sudovi oglasili međunarodno nenadležnima jer ostavitelji nisu imali uobičajeno boravište u trenutku smrti u Republici Hrvatskoj, već u inozemstvu, tj. u nekoj drugoj državi članici EU-a. U svim predmetima nasljednici su podnijeli žalbu, no drugostupanjski su sudovi odlučili da žalbe nisu osnovane te da su prvostupanjski sudovi ispravno primijenili Uredbu te procijenili da je mjesto posljednjeg uobičajenog boravišta ostavitelja u inozemstvu.

U predmetu Gž-465/2016-2¹⁰³ žalitelji se pozivaju na pogrešno i nepotpuno utvrđeno činjenično stanje jer smatraju da je ostaviteljica imala uobičajeno boravište u Hrvatskoj, a ne u Njemačkoj, kako je zaključio sud prvog stupnja, pa smatraju da bi hrvatski sudovi trebali biti nadležni. Pozivaju se na preambulu Uredbe te ističu kako je ostaviteljica cijeli život živjela u Hrvatskoj te je samo formalno bila prijavljena u Njemačkoj, da je umrla u Njemačkoj uslijed kraćeg izbjivanja zbog posjeta sinu i da je imala hrvatsko državljanstvo. Žalbeni sud, razmatrajući žalbene navode, utvrđuje da je uobičajeno boravište ostaviteljice u trenutku smrti bilo u Njemačkoj te se prvostupanjski sud ispravno oglasio nenadležnim. Žalbeni sud kao odlučne činjenice prilikom utvrđivanja uobičajenog boravišta uzima ne samo adresu prijave na osobnoj iskaznici već i činjenice da je ostaviteljica sklopila brak u Njemačkoj te da je umrla u Njemačkoj, pa je stoga ostvarila „trajnu prisutnost te središte obitelji i društveni život“ u Njemačkoj. Također u Njemačkoj žive i njezin suprug i sin te je shvaćanje suda da činjenice da je ostaviteljica bila državljanka RH te imala imovinu u RH u konkretnom slučaju ne utječu na određivanje uobičajenog boravišta.

Žalitelji ističu i da je sud u pogledu utvrđivanja činjenica mogao saslušati susjede i prijatelje, no žalbeni je sud stava da nije bilo povrede pravila postupka jer žalitelji to nisu

¹⁰¹ Predmet E. E., para 94.

¹⁰² Predmet E. E., para 96.

¹⁰³ Rješenje Gž-465/2016-2 Županijskog suda u Šibeniku od 13. prosinca 2017.

istaknuli ranije, u prijedlogu za pokretanje postupka u skladu s člankom 15. Zakona o parničnom postupku.¹⁰⁴

U predmetu 23 Gž-1247/16-2¹⁰⁵ žalitelji ističu da je ostavitelj većinu života proveo u Hrvatskoj, gdje ima i nekretnine, te da je, iako je formalno bio prijavljen u Švedskoj, zapravo veći dio godine provodio u Hrvatskoj te je stoga imao uobičajeno boravište u tuzemstvu. Žalbeni je sud stava da žalitelji nisu dokazali da bi hrvatski sudovi bili nadležni, a da je vidljivo da ostavitelj nije u Hrvatskoj imao ni prebivalište ni boravište te je umro u Švedskoj.

U predmetu Gž 2067/2019-2¹⁰⁶ postupak je već bio započeo u Sloveniji, državi u kojoj je ostaviteljica imala posljednje uobičajeno boravište. Žalbeni sud, potvrđujući odluku suda prvog stupnja, utvrđuje da je uobičajeno boravište ostaviteljice u trenutku smrti zaista bilo u Sloveniji. Činjenice na kojima sud temelji svoj zaključak jesu život u staračkom domu u Sloveniji te liječenje u Sloveniji (i to zbog logističkih razloga, odnosno blizine, i hospitalizacija u bolnici), činjenica da je ostaviteljica posljednjih 6 mjeseci života provela u bolnici u Sloveniji, a da u Sloveniji žive i njezini nasljednici (suprug i dva sina), da je u Sloveniji primala mirovinu, a imala je i dvojno državljanstvo. Sud ističe i da je sam žalitelj u žalbi napisao da je istina da „žive u Sloveniji“ te prema mišljenju suda nije dokazao da je ostaviteljica imala uobičajeno boravište u Hrvatskoj.

U predmetu Gž 482/2018-2¹⁰⁷ drugostupanjski se sud detaljnije osvrnuo na razloge zašto ne postoji nadležnost prema drugim odredbama Uredbe o nasljeđivanju (članci 5., 6., 7. i 9.), dok je u pogledu uobičajenog boravišta samo zaključio da je u Italiji ostaviteljica imala posljednje prebivalište te ga njezini nasljednici i dalje imaju. No u tom je slučaju ostaviteljica ostavila nepokretnu imovinu u Hrvatskoj te je važno napomenuti da sud nije smatrao da ta okolnost utječe na određivanje uobičajenog boravišta.

U svojim odlukama sudovi u pravilu citiraju točke 23. i 24. preambule Uredbe, iz čega je vidljiva njihova važnost u osiguranju ujednačenog tumačenja te poveznice. Iako preambula nije dio obvezatnog teksta Uredbe, usmjerenje koje pruža nadležnim tijelima vrlo je korisno. Sudovi uglavnom razmatraju okolnosti koje se kao relevantne spominju i u pravnoj literaturi te se čini, iako to nije izričito napisano, da veću pozornost poklanjaju činjenicama koje se tiču obiteljskog i osobnog života (mjesto života, sklapanja braka, mjesto gdje žive nasljednici) od činjenica koje se tiču gospodarskog aspekta života (npr.

¹⁰⁴ „Sud ocjenjuje, po službenoj dužnosti, odmah poslije primitka tužbe, je li nadležan i u kojem je sastavu nadležan. To ocjenjivanje nadležnosti obavlja se na temelju navoda u tužbi i na temelju činjenica koje su sudu poznate. Ako se tijekom postupka promijene okolnosti na kojima je utemeljena nadležnost suda, sud koji je bio nadležan u vrijeme podnošenja tužbe ostaje i dalje nadležan i ako bi zbog tih promjena bio nadležan drugi sud iste vrste ili sud druge vrste, ako zakonom nije izrijekom drugačije određeno.“ Zakon o parničnom postupku ("Službeni list SFRJ" br. 4/77, 36/77, 36/80, 6/80, 69/82, 43/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, Narodne novine br. 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 96/08, 84/08, 123/08, 57/11, 148/11 - službeni pročišćeni tekst, 25/13, 89/14, 70/19).

¹⁰⁵ Rješenje 23 Gž-1247/16-2 Županijskog suda u Zadru od 13. studenog 2017.

¹⁰⁶ Rješenje 22 Gž 2067/2019-2 Županijskog suda u Rijeci od 19. prosinca 2019.

¹⁰⁷ Rješenje Gž 482/2018-2 Županijskog suda u Rijeci od 11. studenog 2019.

posjedovanje nekretnina). Vidljivo je i da neki sudovi detaljnije analiziraju relevantne činjenice, dok je pred drugim sudovima analiza manje detaljna, već općenitije stoji da su prvostupanjski sudovi ispravno odredili posljednje uobičajeno boravište te da žalitelji nisu dokazali suprotno.

6. ZAKLJUČAK

Poveznica uobičajeno boravište najvažnija je poveznica unificiranog međunarodnog privatnog prava Europske unije. No ni u jednom od europskih izvora uobičajeno boravište fizičke osobe koja ne obavlja poslovnu djelatnost nije definirano, već je njegovo utvrđivanje prepušteno nadležnim tijelima, a ključnu ulogu ima tumačenje Suda EU-a, koje mora biti autonomno, odnosno neovisno o pravnim porecima država članica.

Pravila međunarodnog privatnog prava nasljednih odnosa kodificirana su u pravu EU-a Uredbom o nasljeđivanju. Prema Uredbi za nasljeđivanje u cijelosti opće su međunarodno nadležni sudovi uobičajenog boravišta ostavitelja u trenutku njegove smrti, a prema općem kolizijskom pravilu za nasljeđivanje u cijelosti bit će mjerodavno pravo uobičajenog boravišta ostavitelja u trenutku njegove smrti, tj. pravo nadležnog suda. Prema tome poveznica uobičajeno boravište zauzima centralno mjesto u primjeni Uredbe o nasljeđivanju i bez njezina pravilnog utvrđivanja nema pravilne primjene Uredbe o nasljeđivanju.

Kako je Sud EU-a odlučivao do sada o primjeni poveznice uobičajeno boravište u obiteljskopravnom području, postojeća praksa Suda trebala bi biti korištena, makar kao smjernica, za nasljednopravno područje međunarodnog privatnog prava. Prva odluka u kojoj je Sud EU-a tumačio kako se određuje uobičajeno boravište prilikom primjene Uredbe o nasljeđivanju, donesena u srpnju 2020. godine u predmetu E. E., također donosi korisne smjernice.

Analizu uobičajenog boravišta za potrebe određivanja mjerodavnog prava i nadležnosti treba provesti u dva stupnja, dok se kod određivanja mjerodavnog prava dodaje još i treći stupanj. U prvom stupnju ocjenjuje se stabilnost bliske veze s mjestom uobičajenog boravišta kako je ona opisana u toč. 23. preambule Uredbe. Tek ako se ne može jednoznačno utvrditi postojanje bliske i stabilne veze, treba primijeniti odrednice iz toč. 24. preambule Uredbe, u prvom redu državljanstvo ostavitelja. Tek iznimno, i samo za potrebe utvrđivanja mjerodavnog prava te u skladu sa svim ciljevima Uredbe, kao i načelom pravne predvidljivosti, može se primijeniti načelo najuže veze, na što upućuje toč. 25. Uredbe, a ne primijeniti pravo uobičajenog boravišta, i to zbog okolnosti koje pokazuju da je osoba imala bliže veze s nekom drugom državom, a ne državom svojeg posljednjeg uobičajenog boravišta.

Hrvatski drugostupanjski sudovi do sada su odlučivali o poveznici uobičajeno boravište prilikom primjene Uredbe o nasljeđivanju u nekolicini predmeta. Iz dosadašnje prakse proizlazi razumijevanje uobičajenog boravišta kao poveznice te ideje o autonomnom tumačenju toga pojma. Ipak, do sada se hrvatski sudovi još nisu susreli s kompleksnijim

slučajevima, kakvih u praksi ima mnogo, a kada se to dogodi, pojašnjenja će moći potražiti u već postojećoj praksi Suda EU-a kako se ona analizira u ovom tekstu.

HABITUAL RESIDENCE OF THE DECEASED UNDER THE SUCCESSION REGULATION

Habitual residence of the deceased is a key notion of the Succession Regulation, both for determining the competent court and for determining the applicable law. This notion is not defined by the provisions of the Regulation, but, in its preamble, guidelines are given to the competent authorities for determining habitual residence. The lack of a definition of this connecting factor allows for flexibility and for an important principle of private international law – the principle of the closest connection. At the same time, this lack of definition can be manifested in legal uncertainty and manipulation of the connecting factor in order to achieve the application of the more favourable law. The focus of this paper is to determine the habitual residence of the deceased for the purposes of the Succession Regulation. The key considerations relate to the question of the extent to which the case law of the Court of Justice of the EU developed in other areas of private international law can be applied in the context of the Succession Regulation, how the Court of Justice of the EU has determined habitual residence in its case law under the Succession Regulation, and, finally, how Croatian courts determine this connecting factor.

Keywords: Succession Regulation, habitual residence of the deceased

Dora Zgrabljić Rotar, PhD, Assistant Professor, Faculty of Law of the University of Zagreb, Chair of Private International Law

Tena Hoško, PhD, Assistant Professor, Faculty of Law of the University of Zagreb, Chair of Private International Law